

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ В. Н. КАРАЗІНА

ШЛЯХОВА ЯНА ВЯЧЕСЛАВІВНА

УДК 339.56(477:439):339.924(477)

**ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНСЬКО-УГОРСЬКИХ
ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНИХ ВІДНОСИН В КОНТЕКСТІ
ІНТЕГРАЦІЙНИХ СПРЯМУВАНЬ УКРАЇНИ**

Спеціальність 08.00.02 – світове господарство
і міжнародні економічні відносини

Автореферат дисертації
на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Харків – 2016

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі міжнародних економічних відносин Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор географічних наук, професор,
Голіков Артур Павлович,
Харківський національний університет
імені В.Н. Каразіна
Міністерства освіти і науки України,
професор кафедри міжнародних економічних
відносин

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор,
Пузанов Ігор Іванович
Інститут міжнародних відносин
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
Міністерства освіти і науки України,
професор кафедри міжнародних фінансів

кандидат економічних наук, доцент,
Дугінець Ганна Володимирівна
Київський національний
торговельно-економічний університет
Міністерства освіти і науки України,
докторант кафедри міжнародних економічних
відносин

Захист дисертації відбудеться « 04 » листопада 2016 р. о 10 годині 00 хв. на засіданні спеціалізованої вченої ради К 64.051.25 в Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна за адресою: 61022, м. Харків, площа Свободи, 6, ауд. 234.

З дисертацією можна ознайомитись у Науковій бібліотеці Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна за адресою: 61022, м. Харків, площа Свободи, 4.

Автореферат розісланий «__» _____ 2016 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради
кандидат економічних наук, доцент

Н. І. Гончаренко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Посилення взаємозалежності економік країн та інтенсифікація інтеграційних процесів у глобальних умовах розвитку зумовили трансформацію їх зовнішньоторговельних відносин. Різний соціально-економічний рівень розвитку країн та ступінь їх інтегрованості в регіональні угруповання, з одного боку, ускладнюють вибір форм та національних пріоритетів розвитку їх двосторонніх зовнішньоторговельних відносин, виходячи з впливу специфічних чинників, що властиві тільки окремій національній економіці, а з іншого боку – формування і проведення зовнішньоторговельної політики країни має бути узгоджено з системою зовнішніх чинників розвитку сучасного світового господарства.

Зовнішньоторговельні відносини України та Угорщини відображають динаміку трансформації торговельного співробітництва національних господарств, які мали спільне економічне минуле, а на сучасному етапі опинилися в складі різних міжнародних угруповань і мають різношвидкісну конвергенцію в межах європейського регіону.

Торговельні відносини цих двох стратегічних партнерів протягом багатьох років створюють оптимальні умови для подальшої ефективної співпраці. Проте кризові явища в глобальній економічній системі і складні процеси в національній економіці України створюють нові виклики для реалізації механізму інтенсифікації зовнішньоторговельних відносин між країнами, вимагаючи нових заходів та інструментів співпраці. У цьому сенсі аналіз досвіду економічних трансформацій Республіки Угорщина представляє практичний інтерес для розвитку українсько-угорських зовнішньоторговельних відносин у контексті євроінтеграційних спрямувань України і має науково-практичну актуальність.

Проблеми, що пов'язані із регулювання двосторонніх зовнішньоторговельних відносин всебічно розглядаються в роботах таких вітчизняних вчених, як О. Анісімова, А. Голіков, Н. Казакова, В. Леонт'єв, Т. Орехова, І. Пузанов, Т. Рибчинський, В. Шевчук, С. Якубовський та інші. Теоретичні основи зовнішньоторговельних відносин знайшли своє комплексне відображення у працях таких зарубіжних вчених, як М. Йованович, А. Косбей, П. Кругман, Шт. Линдер, В. Молл, М. Портер, Д. Рікардо, З. Роберт, Р. Робертсон, С. Сіделі, А. Сміт, Дж. Стігліц, М. Фезерстоун та ін.

Економічним дослідженням ЄС та відносинам України з країнами даного угруповання приділялась увага в роботах С. Беренди, В. Білоруса, В. Будкіна, І. Бураковського, А. Гальчинського, З. Варналія, В. Вергуна, В. Геєця, В. Гончаренка, Н. Гончаренко, І. Грабинського, О. Гребельника, О. Довгаль, Г. Дугінець, М. Дудченка, Р. Заблоцької, П. Єщенка, О. Каніщенко, Л. Кістерського, Г. Климка, Г. Козаченко, А. Кредісова, В. Левківського, Д. Лук'яненка, З. Луцишин, І. Лютого, Ю. Макогона, В. Мацуки, Н. Мешко, А. Мокія, Н. Непрядкіної, А. Поручника, О. Рогача, В. Родченка, Є. Савельєва, В. Сідорова, А. Філіпенка, В. Федосова, А. Хахлюка, С. Циганова, А. Чухна, О. Шниркова та інших.

Активно досліджували проблематику двосторонніх відносин Республіки Угорщина та України наступні угорські автори: П. Вицаи, И. Девич, С. Людвиг, П. Майорош, Ч. Федінец.

Незважаючи на глибину сучасних наукових розробок питань, пов'язаних із передумовами двосторонньої економічної взаємодії країн, недосконалість практики побудови сучасного формату взаємовигідного співробітництва України з Республікою Угорщина свідчить про необхідність подальших розробок, що й обумовило вибір теми дисертаційної роботи, постановку мети і завдань дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано відповідно до планової теми наукового дослідження кафедри міжнародних економічних відносин Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна «Трансформація міжнародних економічних відносин в епоху глобалізації» (№ державної реєстрації 0113U001401), у рамках якої здійснено дослідження двосторонніх економічних відносин України та Республіки Угорщина (довідка № 42-09/2015 від 17.09.2015 р.).

Мета і завдання дослідження. Метою роботи є поглиблення теоретико-методичних засад дослідження розвитку двосторонніх українсько-угорських зовнішньоторговельних відносин та обґрунтування механізму їх інтенсифікації в контексті світових інтеграційних процесів.

Для досягнення поставленої мети сформульовано та вирішено наступні завдання:

- систематизувати теоретичні підходи щодо дослідження сутності двосторонніх зовнішньоторговельних відносин як наукової категорії;
- ідентифікувати особливості формування умов зовнішньоторговельних відносин на двосторонньому рівні в глобалізованому світі;
- узагальнити методичний апарат дослідження двосторонніх зовнішньоторговельних відносин у системі світового господарства;
- проаналізувати передумови та еволюцію українсько-угорських зовнішньоторговельних відносин у контексті світових інтеграційних процесів;
- провести компаративний аналіз основних макроекономічних показників України та Республіки Угорщина в умовах глобальних дисбалансів;
- охарактеризувати динаміку та структурні зрушення у взаємній торгівлі України та Угорщини під впливом зовнішніх чинників;
- визначити національні пріоритети розвитку українсько-угорських зовнішньоторговельних відносин у процесі євроінтеграції України;
- розробити механізм інтенсифікації зовнішньоторговельних відносин між Україною та Республікою Угорщина в контексті інтеграційних спрямувань України.

Об'єктом дослідження є процес двосторонніх зовнішньоторговельних відносин між Україною та Республікою Угорщина.

Предмет дослідження – теоретичні та науково-практичні засади розвитку зовнішньоторговельних відносин між Україною та Республікою Угорщина в контексті інтеграційних спрямувань України.

Методи дослідження. В дисертаційній роботі використовувалися такі загальнонаукові методи дослідження, як синтез історичного і логічного методів,

що забезпечує конкретно-історичний характер дослідження в часових та просторових рамках (підрозділи 1.1, 1.2); статистичні методи та метод порівняльного аналізу (при дослідженні тенденцій формування та реалізації конкурентних переваг української та угорської продукції на світових товарних ринках та оцінці товарної та географічної структури зовнішньої торгівлі України та Республіки Угорщина – підрозділи 2.1, 2.2, 2.3, 3.1), історичний метод (при здійсненні ретроспективного аналізу розвитку відносин між країнами, що досліджуються – підрозділи 2.3, 3.2), векторної авторегресії при оцінці впливу шоків на ВВП України та Республіки Угорщина (підрозділ 2.1); порівняльний та статистичний методи при дослідженні тенденцій розвитку зовнішньої торгівлі України та Республіки Угорщина, прогнозування (підрозділ 2.2), порівняльно-описовий (при аналізі характеристики структури, обсягів і динаміки зовнішньої торгівлі України та Республіки Угорщина – підрозділ 2.3); метод найменших квадратів при оцінці параметрів регресійної моделі залежності ВВП Республіки Угорщина від імпорту товарів з України та залежності ВВП України від імпорту товарів з Республіки Угорщина (підрозділ 3.1), системний аналіз (підрозділ 3.2) – при розробці механізму інтенсифікації зовнішньоторговельних відносин між країнами. Багатогранність досліджуваної проблеми зумовила необхідність застосування міждисциплінарного підходу з використанням інструментарію історії і теорії міжнародних відносин, економіки, політології, державознавства, етнології, культурології та інших дисциплін.

Інформаційною та статистичною базами дисертаційної роботи є монографічні дослідження вітчизняних та зарубіжних економістів, офіційні статистичні та аналітичні матеріали міжнародних організацій (МВФ, ОЕСР, СОТ); постанови урядових органів Угорщини та України; статистичні матеріали Республіканського статистичного управління Угорщини, Державної служби статистики України, Торговельно-промислової палати Угорщини.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у поглибленні теоретико-методичних засад дослідження розвитку двосторонніх українсько-угорських зовнішньоторговельних відносин та обґрунтуванні механізму їх інтенсифікації у контексті світових інтеграційних процесів.

Конкретні наукові результати, що розкривають особистий внесок автора у розробку проблеми, яка досліджується, і характеризують наукову новизну роботи, полягають у наступному:

удосконалено:

- методичний інструментарій соціально-економічної діагностики українсько-угорських зовнішньоторговельних відносин на базі оцінювання впливу фінансових шоків на ВВП України та Республіки Угорщина, що дозволило отримати економічну інтерпретацію проблемних аспектів, які заважають подальшому зростанню українсько-угорського товарообігу в умовах геоекономічних реалій;

- науково-методичне обґрунтування моніторингу зовнішньої торгівлі між Україною та Республікою Угорщина з виокремленням суттєвих груп товарів за двозначним кодом із загальної кількості 99-ти груп на основі виявлення та оцінки основних важелів структурних зрушень у двосторонній зовнішній торгівлі, що

дало змогу ідентифікувати найефективніші напрямки розвитку двосторонніх зовнішньоторговельних відносин між Україною та Республікою Угорщина;

– організаційно-економічні засади дослідження українсько-угорських зовнішньоторговельних відносин, а саме розроблено механізм інтенсифікації зовнішньоторговельних відносин між Україною та Республікою Угорщина, що об'єднує фактори макроекономічного розвитку національних економік країн, враховує динаміку їх змін протягом тривалого проміжку часу і дає можливість оцінити масштаби двостороннього економічного співробітництва, основними складовими якого є визначення спільних цілей і відповідне корегування завдань та пріоритетів їхньої зовнішньоторговельної політики, а також комплекс спеціалізованих заходів з використання ресурсів для забезпечення подальшої активізації їх економічної взаємодії;

набуло подальшого розвитку:

– понятійно-категоріальний апарат міжнародних торговельних відносин через надання авторського уточнення поняття «двосторонні зовнішньоторговельні відносини», яке трактується як торгівля товарами та послугами між двома країнами з урахуванням норм міжнародного торговельного законодавства, яке, на відміну від існуючих визначень, доповнюється його розумінням як однієї з форм міжнародної інтеграційної діяльності країн в умовах глобалізованого світу;

– концептуальні засади дослідження українсько-угорських зовнішньоторговельних відносин за рахунок моделювання залежності ВВП країн від двосторонньої зовнішньої торгівлі окремими групами товарів, що визначаються спрямованістю на торгівлю гомогенними товарами замість торгівлі гетерогенними товарами, що дозволило висунути гіпотезу про початок формування стійкої господарської інтеграції між Україною та Республікою Угорщина;

– характеристика ключових етапів формування українсько-угорських зовнішньоторговельних відносин на основі періодизації структурних зрушень у зовнішній торгівлі України та Республіки Угорщина протягом 1995–2014 рр. на підставі співставлення абсолютних показників в експорті та імпорті з акцентом на порівнянні ключових національних макроекономічних показників під впливом екзогенних та ендегенних факторів, що дало змогу поглибити дослідження джерел інтенсифікації двосторонніх взаємовідносин з виокремленням стратегічних напрямів підвищення рівня їх економічного співробітництва.

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає в тому, що викладені автором у дисертаційній роботі теоретичні положення та практичні рекомендації забезпечують основу для досліджень зовнішньоторговельних відносин між Україною та Республікою Угорщина і можуть бути використані при розробці заходів економічної політики цих країн. Основні результати дисертаційної роботи доведено до рівня конкретних механізмів, заходів і пропозицій та використано в практиці державного регулювання.

Наукові розробки та висновки автора впроваджено в аналітично-практичну діяльність зовнішньоекономічного відділу Посольства Угорщини в Україні (довідка №91/634-844 від 29.02.2016 р.); Департаменту міжнародного співробітництва Харківської міської ради (довідка №35/01-01-21 від 14.10.2015р.);

Харківського державного авіаційного виробничого підприємства (довідка №47/785-74 від 19.03.2015 р.).

Матеріали і результати дисертаційного дослідження використовуються також у навчальному процесі при викладанні дисциплін «Міжнародні економічні відносини», «Економіка України та зовнішньоекономічні зв'язки» у Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна (довідка №01-121 від 03.04.2012 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійно виконаним науковим дослідженням, у якому викладено авторський підхід до аналізу. Обсяг особистого внеску відображено у списку опублікованих праць. З наукової публікації, виданої у співавторстві, в дослідженні використано ідеї та положення, які отримані особисто автором.

Апробація результатів дослідження. Результати та основні положення дисертаційного дослідження доповідалися і обговорювалися на кафедрі міжнародних економічних відносин Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, а також на 6 науково-практичних конференціях, а саме: міжвузівській науковій конференції «Academic and scientific challenges of diverse fields of knowledge in the 21st century» (24 лютого 2012 р. м. Харків); науково-практичній конференції молодих вчених «Актуальні проблеми міжнародних економічних відносин» (17 березня 2012 р. м. Харків); міжнародній науково-практичній конференції «Українсько-російське порубіжжя: стан та перспективи співробітництва» (15 грудня 2012 р. м. Харків); науково-практичній конференції молодих вчених «Актуальні проблеми світового господарства і міжнародних економічних відносин» (5 квітня 2013 р. м. Харків); міжнародній науково-практичній конференції «Українсько-російське порубіжжя: стан та перспективи співробітництва» (15 листопада 2013 р. м. Харків); міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Стратегія глобальної конкурентоспроможності: соціально-економічний вимір» (27 березня 2014 р. м. Черкаси).

Публікації. Основні положення дисертаційного дослідження викладено в 11 публікаціях, 5 з яких – статті у фахових наукових виданнях та 6 тез доповідей на конференціях, загальним обсягом 5,42 друк. арк.

Структура і обсяг роботи. Дисертаційна робота складається зі вступу, 3 розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертаційної роботи становить 264 сторінок друкованого тексту. Робота містить 34 рисунки, 21 таблицю, 7 додатків, список використаних джерел налічує 203 найменування.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертаційного дослідження, сформульовано мету та завдання дослідження, визначено об'єкт, предмет і методи дослідження, зазначено наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, наведено відомості щодо їх апробації.

У першому розділі «**Теоретико-методичні засади дослідження двосторонніх зовнішньоторговельних відносин**» систематизовано теоретичні підходи щодо дослідження сутності двосторонніх зовнішньоторговельних відносин як наукової категорії; ідентифіковано особливості формування умов

зовнішньоторговельних відносин на двосторонньому рівні в глобалізованому світі; узагальнено методичний апарат дослідження двосторонніх зовнішньоторговельних відносин у системі світового господарства.

Теоретичне узагальнення існуючих концепцій і теорій міжнародної торгівлі дало змогу зробити висновок, що теоретико-методологічною основою дослідження саме двосторонньої торгівлі є теорія порівняльної переваги (Д. Рікардо, 1817), факторна теорія міжнародної торгівлі (Е. Хекшер, 1919; Б. Олін, 1924) та «нова» теорія міжнародної торгівлі (П. Кругман, 1979). При цьому в умовах сучасних глобалізаційних та інтеграційних процесів, які спонукають суттєві зміни в основних формах двосторонніх зовнішньоторговельних відносин, завдяки неупинному поглибленню міжнародного поділу праці та спеціалізації країн, сучасні дослідники розвивають принципи цих фундаментальних основ, поширюючи їх на більшу кількість товарів, країн і факторів виробництва, і показують, що, незважаючи на збільшення кількості змінних, основні постулати фундаментальних теорій залишаються справедливими.

Аналіз наукових поглядів сучасних вітчизняних та зарубіжних вчених стосовно дослідження існуючих підходів до трактування двосторонніх зовнішньоторговельних відносин дозволив надати авторське уточнення цієї наукової категорії, яка представляє собою торгівлю товарами та послугами між двома країнами з урахуванням норм міжнародного торговельного законодавства.

У ході дослідження обґрунтовано, що кожна країна, виступаючи на міжнародній арені, цілеспрямовано здійснює свою зовнішньоекономічну політику, використовуючи різноманітні засоби, що впливають не тільки на розвиток власного виробництва, але й прямо або опосередковано на економічну політику інших держав. Проте будь-яка держава має на меті створення сприятливих умов для зростання своєї конкурентоспроможності у світовому торговельному просторі. Зроблено висновок, що суперечливість процесу двосторонньої зовнішньої торгівлі полягає в тому, що, з одного боку, економічне середовище формується на загальних принципах і нормах, відбувається розвиток кооперації, взаємозалежності і взаємне доповнення структур, а з іншого, зростає уразливість національних економік, відображаючись у домінуванні одних країн над іншими.

На основі аналізу існуючих наукових досліджень щодо формування умов зовнішньоторговельних відносин на двосторонньому рівні в глобалізованому світі доведено, що разом із глобалізацією світової економіки відбувається розвиток дуалізму процесів: з одного боку, триває лібералізація торгівлі, з іншого – білатералізм стає інструментом преференційних торговельних угод. У цих умовах такі фактори, як історичні зв'язки, географічна близькість, конвергенція національних інтересів, схожість походження політичних партій та взаємозв'язок народів – є визначальними для успішного двостороннього зовнішньоторговельного співробітництва.

Дослідження показало виняткову важливість впливу на двосторонні зовнішньоекономічні відносини інтеграційних процесів у різних регіонах світу, що супроводжуються створенням інститутів більш посиленої регіональної кооперації, які відіграють активну роль в області гармонізації двосторонньої договірно-правової бази, що дозволяє регулювати двосторонню торгівлю

товарами та послугами, інвестиційні потоки, політику урядових поставок, переміщення робочої сили.

Дослідження двосторонніх зовнішньоторговельних відносин країн вимагає використання відповідних кількісних методів для аналізу еволюції, оцінки впливу факторів та структурних зрушень у зовнішній торгівлі на двосторонньому рівні. Зокрема, для вирішення завдань з аналізу двосторонніх зовнішньоторговельних відносин, що досліджуються в роботі, використано методи векторної авторегресії, які дозволили провести територіальне порівняння між структурами зовнішньої торгівлі різних країн, а також за допомогою розрахованих показників оцінити зміни питомої ваги структурних частин окремих товарів у зовнішньоторговельному обороті. Зведені оцінки структурних змін у зовнішньоторговельних явищах були використані для порівняння динаміки структури одного об'єкта в різні періоди та кількох об'єктів протягом одного періоду.

Таким чином, у ході дослідження зроблено висновок, що систематизація теоретичних підходів щодо дослідження двосторонніх зовнішньоторговельних відносин та умов їх формування, створюють науково-методичні передумови дослідження структурних зрушень у зовнішній торгівлі між Україною та Республікою Угорщина та зумовлює необхідність розробки новітніх підходів до аналізу двосторонніх зовнішньоторговельних відносин та визначення організаційно-економічних засад формування механізму їх інтенсифікації.

У другому розділі **«Чинники структурних зрушень у зовнішньоторговельних відносинах між Україною та Республікою Угорщина в глобальних умовах розвитку»** досліджено передумови та еволюцію українсько-угорських зовнішньоторговельних відносин у контексті світових інтеграційних процесів; проведено компаративний аналіз основних макроекономічних показників України та Республіки Угорщина в умовах глобальних дисбалансів; охарактеризовано динаміку та структурні зрушення у взаємній торгівлі України та Республіки Угорщина під впливом зовнішніх чинників.

На основі аналізу передумов двостороннього співробітництва України та Республіки Угорщина проаналізовано еволюцію їх зовнішньоторговельних відносин та запропоновано періодизацію цих відносин.

Результати детального аналізу динаміки основних макроекономічних показників Республіки Угорщина та України за період з 2000 по 2014 рр. підтвердили, що екзогенні та ендогенні фактори, а саме: підготовка до вступу Республіки Угорщина до ЄС, вступ до ЄС, вступ України до СОТ, світова фінансова криза та зміна влади в країнах, не вплинули на позитивну динаміку розвитку країн, та показали, що роком максимального зростання показників ВВП та ВВП на душу населення двох країн був 2014 р. з майже однаковим ВВП країн у 137,1 та 131,8 млрд. дол. США, відповідно.

Аналіз динаміки рахунків платіжного балансу Республіки Угорщина та України дозволив дослідити трансформаційні процеси економічних систем та їх вплив на рівень виробництва, зайнятість, а також процес залучення іноземних інвестицій та здійснення інвестицій за кордон. Виявлено значну роль іноземного

капіталу в зростанні угорської економіки з 1990-х років та вплив капіталу після 2009 р., який зумовив економічне падіння.

За результатами проведеного аналізу притоку реальних прямих іноземних інвестицій в українську економіку встановлено відсутність статистичного впливу облікової ставки на подальший розвиток ВВП. Враховуючи відкритість економіки України можливе подальше погіршення стану платіжного балансу саме через імпорт з ЄС всіх видів товарів – від енергоносіїв до продуктів харчування.

У ході дослідження встановлено, що товарна структура українсько-угорської торгівлі відрізняється схожістю та переважанням продукції машинобудування, продукції чорної металургії та продукції переробної промисловості (фармакологія, хімічна, алюмінієва і текстильна промисловість). Завдяки аналізу динаміки товарних позицій в експорті та імпорті країн за 2000-2014 рр., виявлено, що в українському експорті в Республіку Угорщина превалювала частка мінерального палива, добрив, чорних металів, продукції деревообробної промисловості, органічної хімії та електричного обладнання. З 2006 року на перше місце вийшло електричне обладнання, експорт якого збільшився в 22 рази в порівнянні з 2000 р., а в 2014 р. в 73 рази. В імпорті товарів з Угорщини протягом 2000-2004 рр. переважали пластмаси та полімерні матеріали, фармацевтична продукція та електричні машини. В 2006 р. на перші позиції вийшов імпорт електричного обладнання, та збільшилася частка мінеральних добрив, нафти і продуктів її перегонки, істотно збільшившись у 2014 р. в 20 разів. Це пов'язано з тим, що дві країни почали нарощувати темпи розвитку електротехнічної галузі.

У ході дослідження на основі аналізу вартісної динаміки товарообігу України та Угорщини за період з 1995 р. по 2014 р., а також розрахунку динаміки питомих ваг груп товарів за двозначними кодами УКТ ЗЕД у загальному обсязі експорту та імпорту України та Угорщини, систематизовано товарні групи, за якими спостерігалися основні структурні зрушення в експорті й імпорті двох країн у 1995 – 2014 рр. Серед основних товарних груп у торговельних відносинах між Україною та Республікою Угорщина виокремлено наступні: 27, 72, 85 – в експорті України до Республіки Угорщина, 30, 27, 85, 39 – в імпорті. За розрахунками абсолютних структурних зрушень експорту та імпорту, які становили 45, 61%, та 41,45% відповідно, обґрунтовано вплив екзогенних та ендогенних факторів на різноспрямовану динаміку основних важелів структурних зрушень та їх значення в коливаннях товарообігу між Україною та Республікою Угорщина (табл. 1).

У ході дослідження виявлено, що перший період структурних зрушень в українському експорті до Республіки Угорщина приходить на 1995–2000 рр. Основними факторами нестабільності у 1995–1996 рр. були товари груп 76 (алюміній і вироби з нього), 72 (чорні метали), 85 (електричні машини, обладнання та їх частини), 31 (добрива). Другий період з 2000–2006 рр. характеризується структурними зрушеннями в експорті за рахунок 84 (реактори ядерні, котли, машини, обладнання; їх частини), 85 (електричні машини, обладнання та їх частини) та 90 (прилади оптичні, медичні, фотографічні, хірургічні) груп. Третій період 2006–2010 рр. відбувся знов за рахунок таких товарних груп, як 72 та 85. Структурні зрушення у 2010–2011 рр. відбулися за

рахунок трьох груп, а саме: 85, 72 та 27. Так само і в 2012–2014 рр. серйозні зміни торкнулися 72 та 85 груп товарів.

Таблиця 1

**Структурні зрушення у зовнішній торгівлі України та Угорщини,
1995–2014 рр.**

Роки	Коефіцієнт структурних зрушень	
	Експорт	Імпорт
1995–1996	35,0589	48,7777
1996–1997	23,6107	24,3634
1997–1998	19,5020	26,0679
1998–1999	20,0605	32,1191
1999–2000	18,4978	15,3601
2000–2001	25,9023	11,0464
2001–2002	25,6302	5,7692
2002–2003	20,7918	6,0664
2003–2004	19,9265	15,2632
2004–2005	16,1737	20,4561
2005–2006	27,4994	18,2246
2006–2007	26,4639	16,9132
2007–2008	17,1386	14,1193
2008–2009	23,9593	15,4756
2009–2010	16,8475	28,6316
2010–2011	21,2071	25,8562
2011–2012	10,7729	15,7460
2012–2013	21,3218	15,3284
2013–2014	12,9107	16,9895

[Розраховано автором за даними Державної служби статистики України]

На основі аналізу структурних зрушень в українському імпорті з Республіки Угорщина встановлено, що перший досліджуваний період (1995–2000) характеризувався переважанням трьох груп товарів: 22 (алкогольні і безалкогольні напої), 27 (палива мінеральні; нафта та продукти її перегонки), 83 (вироби з недорогоцінних металів) були факторами нестабільності. З 1997 по 1999 рр. відбувся стрибок 22 групи – (алкогольні і безалкогольні напої), та перестали бути основним фактором нестабільності в імпорті України з Угорщини. Другий період 2000–2004 рр. характеризується структурними зрушеннями в імпорті за рахунок 10-ї (зернові) та 87-ї (засоби наземного транспорту, крім залізничного) груп. Третій період 2004–2006 рр. характеризувався наявністю структурних зрушень за рахунок 85-ї (електричні машини, обладнання та їх частини) та 87-ї (засоби наземного транспорту, крім залізничного) груп. Четвертий період структурних зрушень припадає на 2006–2012 рр., найбільші коливання в якому були за 85 групою (електричні машини, обладнання та їх частини). Кризові явища в політичній та економічній ситуації в Україні зумовили структурні зрушення п'ятого періоду 2012–2014 рр., коли Україна не була спроможна імпортувати товари з Угорщини в колишньому обсязі, і навіть була змушена, через реверсне газопостачання з боку європейських країн, купувати товари 27 групи (палива мінеральні; нафта та продукти її перегонки). Отже, в експорті та імпорті України з Угорщиною рівень протилежності структур мали 76, 72, 27, 10, 87 товарні групи, а рівень повної протилежності структур мали групи 85, 83.

Таким чином, на основі проведеного аналізу структурних зрушень запропоновано періодизацію структурних зрушень у торгівлі товарами між Україною та Республікою Угорщина – виділено по п'ять періодів у експорті України в Республіку Угорщина та імпорті з Республіки Угорщина до України, які стали результатом дії екзогенних та ендогенних факторів (рис. 1).

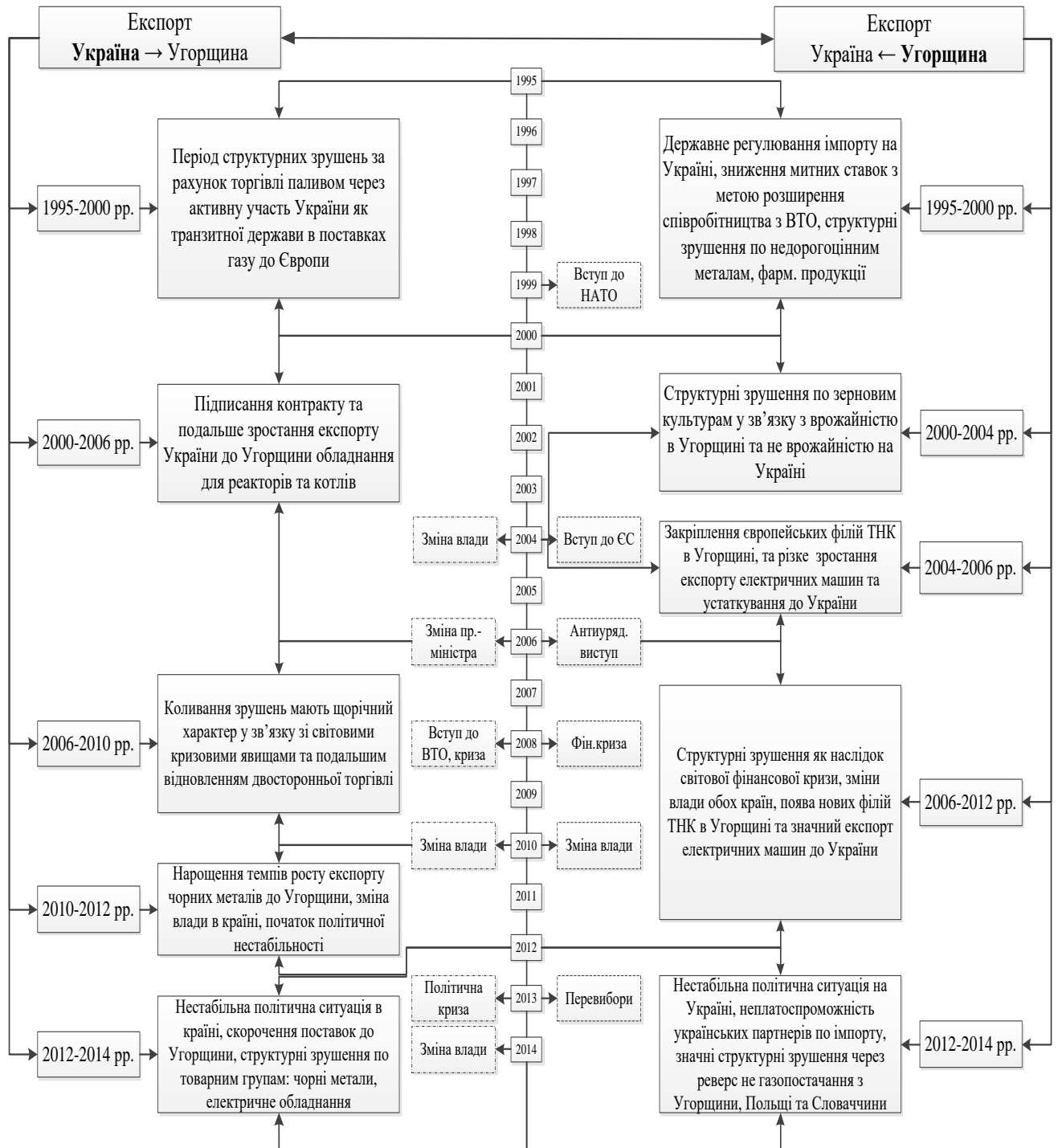

Рис. 1. Періодизація структурних зрушень в торгівлі України та Республіки Угорщина [Складено автором]

Падіння та зростання експорту та імпорту у двох країнах зумовили виникнення піків структурних зрушень завдяки виявленню основних факторів нестабільності в різні досліджувані періоди.

Зроблено загальний висновок, що дії урядів країн безпосередньо впливають на зовнішньоторговельні відносини між Україною та Республікою Угорщина навіть в умовах контролю торговельної політики Республіки Угорщина з боку ЄС. Незважаючи на вплив екзогенних та ендогенних факторів, структурні зрушення в експорті та імпорті України та Республіки Угорщина свідчать про взаємозалежність двох країн та закономірний розвиток перспективних напрямків у зовнішньоторговельних відносинах.

У третьому розділі «Перспективи розвитку українсько-угорських зовнішньоторговельних відносин у контексті євроінтеграційних спрямувань України» визначено національні пріоритети розвитку українсько-угорських зовнішньоторговельних відносин у процесі євроінтеграції України; розроблено механізм інтенсифікації зовнішньоторговельних відносин між Україною та Республікою Угорщина в контексті інтеграційних спрямувань України.

З метою визначення пріоритетних напрямків розвитку українсько-угорських зовнішньоторговельних відносин проведено аналіз товарної структури експорту й імпорту. На сьогодні Україна та Республіка Угорщина є важливими партнерами в сфері економічного співробітництва. В 2015 році українсько-угорський товарообіг становив 2,5 млрд дол. США, а протягом останніх 10 років зростання середньорічного обороту відбувалося на рівні 35–40%. У 2015 р. Республіка Угорщина посіла 5-те місце серед країн ЄС – зовнішньоторговельних партнерів України в експорті товарів (909,7 млн дол. США) після Італії, Польщі, Німеччини та Іспанії, та 3-тє місце серед країн ЄС в імпорті (1,6 млрд дол. США) після Німеччини та Польщі. Зроблено висновок, що за 10 років, зміна товарних груп відбулася як в експорті: на перші позиції вийшов експорт електричних машин та устаткування, заліза, сталі, мінерального палива та нафтопродуктів, посунувши продукцію деревообробної промисловості, так і в імпорті: мінеральне паливо, електричні машини та устаткування, полімерні матеріали та пластмаса посунули імпорт засобів наземного транспорту.

З метою обґрунтування особливостей українсько-угорських зовнішньоторговельних відносин побудовано моделі залежності ВВП однієї країни від імпорту товарів з іншої країни, а також залежності ВВП країн від експорту товарів.

Модель залежності ВВП Угорщини від імпорту товарів з України мають наступний стандартизований вигляд:

$$t_Y = -0,2314t_{X_1} - 0,4890t_{X_2} + 0,4769t_{X_3} - 0,0652t_{X_4} + 0,1261t_{X_5} + 0,2012t_{X_6} + 0,6571t_{X_7} \quad (1)$$

Стандартизований вигляд моделі залежності ВВП України від експорту товарів в Угорщину:

$$t_Y = -0,1735t_{X_1} - 0,2267t_{X_2} + 0,0036t_{X_3} + 0,1832t_{X_4} + 0,0588t_{X_5} + 0,3288t_{X_6} + 0,7734t_{X_7} \quad (2)$$

Використання науково-методичного інструментарію дозволило визначити, що найбільший вплив на ВВП Угорщини серед розглянутих факторів має імпорт України електричних машин та устаткування і деревини та виробів з деревини, а найменший – імпорт алюмінію й продуктів з нього та мінерального палива, нафти і продуктів її перегонки. При цьому на ВВП України найбільший вплив має

експорт до Угорщини електричних машин та устаткування, а також заліза та сталі. На ВВП України серед розглянутих факторів впливає імпорт з Угорщини фармацевтичної продукції та ядерних реакторів, котлів і машин, а найменший – імпорт засобів наземного транспорту крім залізничного та мінерального палива, нафти і продуктів її перегонки. При цьому на ВВП Угорщини найбільше впливає експорт до України пластмас, полімерних матеріалів, паперу та картону, а найменший – ядерних реакторів, котлів, машин та засобів наземного транспорту крім залізничного (табл. 2).

Таблиця 2

Зіставлення рангів факторів моделі

<i>Вплив на ВВП Угорщини та України</i>				
Товари (фактори)	Вплив на ВВП Угорщини імпорту з України		Вплив на ВВП України експорту	
	Стандартизовані коефіцієнти	Ранг фактора	Стандартизовані коефіцієнти	Ранг фактора
палива мінеральні, нафта і продукти її перегонки	-0,2314	6	-0,1735	6
алюміній та продукти з нього	-0,4890	7	-0,2267	7
деревина і вироби з деревини	0,4769	2	0,0036	5
органічна хімія	-0,0652	5	0,1832	3
реактори ядерні, котли, машини	0,1261	4	0,0588	4
залізо, сталь	0,2012	3	0,3288	2
електричні машини та устаткування	0,6571	1	0,7734	1
<i>Вплив на ВВП Україна та Угорщини</i>				
Товари (фактори)	Вплив на ВВП України імпорту з Угорщини		Вплив на ВВП Угорщини експорту	
	Стандартизовані коефіцієнти	Ранг фактора	Стандартизовані коефіцієнти	Ранг фактора
пластмаси, полімерні матеріали	0,1976	3	0,7194	1
фармацевтична продукція	0,4064	1	0,1636	3
електричні машини та устаткування	0,0344	5	0,0960	4
реактори ядерні, котли, машини	0,3592	2	-0,2455	7
палива мінеральні, нафта і продукти її перегонки	-0,0373	6	-0,0011	5
папір, картон	0,0911	4	0,2827	2
засоби наземного транспорту крім залізничного	-0,0462	7	-0,0014	6

Розраховано автором

На основі проведеного детального аналізу обґрунтовано необхідність розвитку таких пріоритетних напрямками співпраці України та Республіки Угорщина на сучасному етапі, як машинобудування та металообробка, а також електронна промисловість, адже країни мають сприятливі умови для формування раціональних територіальних машинобудівних систем, зокрема, зручну конфігурація території країни, досить густу мережу шляхів сполучення,

можливість формування спеціалізованих територіальних систем, наявність великих машинобудівних вузлів, а також зосередження 40%-го випуску електронного устаткування Угорщини для країн Східної Європи. Це зумовлює нарощення обсягів експорту товарів цієї галузі в Україну і дозволяє визначити один з найперспективніших напрямків розвитку двосторонніх зовнішньоторговельних відносин між країнами.

Результати аналізу підтвердили суттєву взаємозалежність двох країн та закономірність розвитку їх зовнішньоторговельних відносинах, що зумовлює інтенсифікацію торговельних зв'язків та подальший розвиток їх економік.

Обґрунтовано, що необхідною умовою інтенсифікації двосторонніх зовнішньоторговельних відносин між Україною та Республікою Угорщина є використання відповідного запропонованого механізму, у рамках якого мають бути реалізовані спільні цілі співробітництва двох країн (рис. 2). Він має охоплювати сукупність спільних цілей співробітництва, позитивні та негативні фактори інтенсифікації зовнішньоторговельних відносин, інструменти реалізації та засоби їх досягнення.

За результатами дослідження зовнішньоторговельних відносин між Україною та Республікою Угорщина зроблено висновок, що на сучасному етапі їхнього розвитку першочергові спільні цілі співробітництва мають бути наступними:

- відновлення стабільного економічного та політичного розвитку, а також соціально-політична стабільність, насамперед України, завдяки посиленню структурних реформ, спрямованих на зміцнення довіри інвесторів та підвищення продуктивності економіки, що сприятиме збільшенню темпів економічного зростання у середньостроковій перспективі;

- вирішення конфлікту на сході України, оскільки він є дестабілізатором господарської діяльності, перешкоджає роботі системи оподаткування, несприятливо позначається на експорті та зменшує довіру інвесторів, тим самим перешкоджаючи надходженню прямих іноземних інвестицій, знижує показники бюджетних надходжень, а зростання обсягів видатків ускладнюють коригування бюджету, також дефіцит рахунка поточних операцій зменшується внаслідок різкого зниження курсу гривні, але тиск платіжного балансу залишається високим у зв'язку з потребою рефінансування значного зовнішнього боргу;

- диверсифікація економік та експорту, що дозволить поліпшити позиції двох країн на світогосподарській арені завдяки співробітництву на коопераційній основі, на основі міжнародної спеціалізації потенціалу таких сфер економіки України та Угорщини, як науково-технічна, енергетична, продовольча, транспортна, а також розвиток спільних підприємств;

- набуття конкурентних переваг вищого порядку, орієнтованих на високу якість, яка досягається завдяки підвищенню суспільної продуктивності праці й використанню нових технологій.

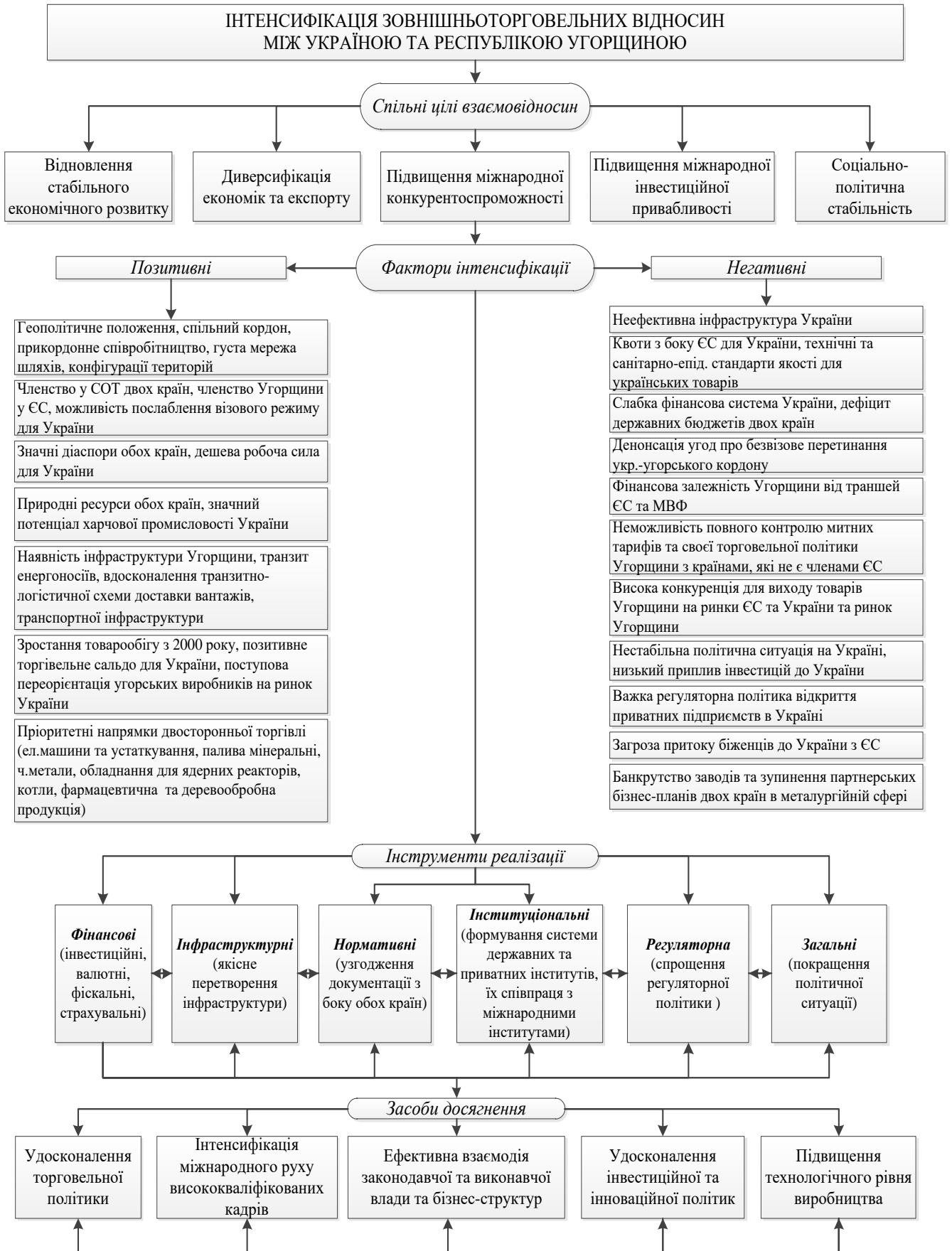

Рис. 2. Механізм інтенсифікації зовнішньоторговельних відносин між Україною та Республікою Угорщина [Розроблено автором]

Обґрунтовано, що на досягнення спільних цілей співробітництва впливають позитивні та негативні фактори, які необхідно враховувати при розробці заходів,

направлених на інтенсифікацію двосторонній зовнішньоторговельних відносин. Так, характеризуючи позитивні фактори розвитку двосторонніх торговельних відносин між Україною та Республікою Угорщина, можна виділити вигідне геополітичне положення країни, конфігурації їх територій, густу мережу шляхів, а також спільний кордон та можливість інтенсифікації прикордонного співробітництва. Однак, денонсація угод про безвізове перетинання українсько-угорського кордону у зв'язку з тим, що Україна не є членом Шенгенської Угоди, та неможливість повного контролю митних тарифів та своєї торговельної політики Угорщиною з країнами, які не є членом ЄС, значно ускладнюють процедуру переміщення товарів та людських ресурсів через спільний кордон. На це, також, впливає наявність квот, технічних та санітарно-епідеміологічних стандартів якості для українських товарів з боку ЄС, а, отже, з'являється висока конкуренція для виходу товарів України на ринок Європейського Союзу.

Встановлено, що всередині ЄС квоти на виробництво товарів для окремих країн створюють постійну конкуренцію для товарів Угорщини, що знижує можливості її експортного потенціалу та примушує збільшувати імпорт товарів з інших країн ЄС, незважаючи на можливості свого виробництва. Все це може призвести до поступової переорієнтації угорських виробників на ринок України, що підкріплено все більшим зростанням українсько-угорського товарообігу з 2000 р., для чого необхідне послаблення режимів перетину товарами кордону з ЄС.

За результатами дослідження визначено основні заходи реалізації спільної цілі, які полягають в необхідності удосконалення торговельної політики, яка передбачає уніфікацію торговельних стандартів, диверсифікацію асортименту товарів двох країн, дослідження ринку, економічну оцінку переваг поставок номенклатури продукції, підвищення технологічного рівня виробництва за допомогою залучення висококваліфікованих кадрів та новітніх технологій. Це може бути здійснено завдяки ефективній взаємодії законодавчої, виконавчої влади та бізнес-структур, а також завдяки залученню національних виробників до розробки довгострокових бізнес-планів у пріоритетних галузях економіки.

За результатами проведеного аналізу спільних цілей та факторів впливу на зовнішньоторговельні відносини запропоновано інструменти реалізації механізму інтенсифікації зовнішньоторговельних відносин між Україною та Республікою Угорщина:

- загальні, а саме покращення політичної ситуації в Україні, яке дозволить налагодити діалог з державними та приватними інститутами, а також їх співпрацю з міжнародними установами, урядами як інших країн, так і безпосередньо урядом Республіки Угорщина;
- інституціональні, які тісно пов'язані з нормативними заходами і повинні супроводжуватися приведенням нормативно-правової бази України у відповідність зі стандартами ЄС;
- регуляторні, які представляють собою спрощення політики діяльності малого та середнього бізнесу в Україні;
- інфраструктурні, направлені на якісне перетворення інфраструктури української частини автошляхів, пасажиро- та вантажоперевезень, для чого необхідно посилити плідну роботу із міжнародними фінансовими організаціями

стосовно залучення коштів для фінансування проектів із розвитку цих видів транспорту;

– фінансові, які стосуються розробки та впровадження галузевої політики України, яка б у свою чергу була базою для захисту вітчизняних виробників та заохочення конкуренції на внутрішньому ринку, а також створення державної системи правової та зовнішньоекономічної інформації для українських підприємств, введення в дію державної системи заохочення промислового експорту, навіть у формі державних кредитів, і державна підтримка вітчизняних підприємств та здійснення жорсткого догляду за підготовкою кадрів.

Таким чином, зроблено загальний висновок, що активна державна макроекономічна політика, вдосконалення зовнішньоторговельної сфери, доповнюючи експортно-імпорتنу політику заходами підтримки вітчизняних товаровиробників, удосконаленням торговельної політики, уніфікацією торговельних стандартів, диверсифікацією асортименту товарів двох країн, підвищенням технологічного рівня виробництва за допомогою залучення висококваліфікованих кадрів та новітніх технологій, а також забезпечення стабільної політичної ситуації в країні – є вирішальною передумовою досягнення поставлених стратегічних цілей та інтенсифікації зовнішньоторговельних відносин між Україною та Республікою Угорщина.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження вирішено важливе наукове завдання – поглиблення теоретико-методичних засад, виявлення сучасних тенденцій та особливостей розвитку двосторонніх українсько-угорських зовнішньоторговельних відносин та обґрунтування механізму їх інтенсифікації в контексті світових інтеграційних процесів. Отримані результати дозволяють сформулювати наступні теоретичні та науково-практичні висновки:

1. На основі аналізу основних теорій міжнародної торгівлі, які виходять з передумов існування торгівлі між двома окремими державами, дано авторське визначення уточненої наукової категорії «двосторонні торговельні відносини», яке представляє собою торгівлю товарами та послугами між двома країнами з урахуванням норм міжнародного торговельного законодавства. Зазначено, що разом з глобалізацією світової економіки відбувається розвиток дуалізму процесів: з одного боку, триває лібералізація торгівлі, з іншого – білатералізм стає інструментом двостороннього співробітництва, що пов'язано з такими факторами, як історичні зв'язки, географічна близькість, конвергенція національних інтересів, що пояснює значення двосторонніх відносин на міжнародній арені.

2. У результаті детального аналізу формування умов зовнішньоторговельних відносин на двосторонній основі виявлено, що підвищення користі від виробництва та обміну товарами для обох країн визначається основними перевагами від їх участі у міжнародній торгівлі і включає інтенсифікацію відтворювального процесу національних господарств, ефективного використання впроваджених новітніх технологій, збільшення експортних поставок, підвищення зайнятості населення, приток капіталу в країну. На основі аналізу статистичних показників виявлено пряму взаємозалежність зростання

світового ВВП та світового товарообігу і взаємозалежність ВВП країн світу та їх двосторонніх торговельних відносин, що вказує на однакові тенденції динаміки основних показників торгівлі, саме чому глобальні економічні тенденції мають безпосередній вплив на двосторонні торговельні відносини.

3. Використання методу векторної авторегресії із взаємозалежністю між кількома часовими рядами, узагальнюючи одномірні AR моделі, дозволило проаналізувати українсько-угорські зовнішньоторговельні відносини, оцінюючи вплив шоків на ВВП України та Республіки Угорщина. Моделювання впливу шоків виявило фактори позитивного впливу на ВВП – покращення поточного рахунку платіжного балансу, та негативного – значний тіньовий сектор, незначні прямі іноземні інвестиції в економіку, а також відтік капіталу, подолання останніх можливе лише при стабілізації політичної ситуації на Україні. Використання методичного інструментарію параметрів структурних зрушень у зовнішній торгівлі двох країн та аналіз зміни динаміки питомих ваг груп товарів дозволило виявити основні фактори нестабільності товарних груп та визначило національні пріоритети розвитку українсько-угорських зовнішньоторговельних відносин.

4. На основі аналізу динаміки основних макроекономічних показників Республіки Угорщина та України за період з 2000 по 2014 рр. виявлено, що роками максимального зростання показників ВВП та ВВП на душу населення були 2013 та 2014 рр., що свідчить про те, що періоди підготовки до вступу Республіки Угорщина в ЄС, вступ в ЄС, вступ України в СОТ, світова фінансова криза та політична криза на Україні вплинули на об'єми експорту та імпорту країн, але не мали суттєвого впливу на позитивну динаміку розвитку країн. За результатами аналізу передумов двостороннього співробітництва України та Республіки Угорщина досліджено еволюцію їх зовнішньоторговельних відносин та наведено періодизацію цих відносин: 2000 – 2004 рр.; 2004 – 2008; 2008 – 2012 рр.; 2012 – 2014 рр.

5. При моделюванні впливу фінансових шоків на економіку України в середньостроковому періоді виявлено, що відсутність стабільного припливу іноземних інвестицій та значний тіньовий сектор економіки України призводять до гальмування розвитку українсько-угорських зовнішньоторговельних відносин, інтенсифікація яких можлива у разі стабілізації політичної ситуації в країні. Доведено, що відтік капіталу з Республіки Угорщина після 2009 р. зумовив її економічне падіння, і навіть суттєве зниження відсоткової ставки в довгостроковій перспективі буде негативно впливати на угорський ВВП і зумовлювати його зниження, в той час, як різке поліпшення поточного рахунку платіжного балансу Республіки Угорщина призведе до збільшення експортних операцій та зростання ВВП країни.

6. У результаті дослідження вартісної динаміки товарообігу України та Республіки Угорщина за період з 1995 р. по 2014 р., а також динаміки питомих ваг груп товарів за двозначними кодами УКТ ЗЕД в загальному обсязі експорту та імпорту України та Республіки Угорщина, виокремлено товарні групи за двозначним кодом, за якими спостерігалися основні структурні зрушення в експорті України до Угорщини та імпорті України з Республіки Угорщина у 1995 – 2014 рр. На основі аналізу основних товарних груп в торговельних відносинах між Україною та Республікою Угорщина виокремлено наступні: 27, 72, 85 – в

експорті України, 30, 27, 85, 39 – в імпорті. Аналіз структури українсько-угорського експорту й імпорту у 1995 – 2014 рр. встановив, що різкі зміни направленості основних факторів нестабільності товарних груп в українському експорті пов'язані з зовнішніми факторами – світовими фінансовими кризами, вступом до міжнародних організацій, а також і з політичною кризою та зміною влади. Запропонована періодизація структурних зрушень вказує на залежність вищезначених факторів та піків структурних зрушень, які характерні для експорту та імпорту обох країн, та дозволяє виділити по п'ять періодів у двосторонніх зовнішньоторговельних відносинах між країнами, які стали результатом дії екзогенних та ендегенних факторів.

7. На основі аналізу товарної структури українсько-угорської торгівлі, яка відрізняється подібністю та переважанням продукції машинобудування, чорної металургії та продукції переробної промисловості (фармакологія, хімічна, алюмінієва і текстильна промисловість), визначено, що перспективними напрямками розвитку двосторонніх зовнішньоторговельних відносин між Україною та Республікою Угорщина з 2000 по 2015 рр. залишаються машинобудування, електронна промисловість, чорна металургія, паливна та фармацевтична промисловість, що є запорукою інтенсифікації зовнішньоторговельних відносин між двома країнами в контексті інтеграційних спрямувань України. Це підтверджує зіставлення стандартизованих коефіцієнтів регресії та побудовані моделі залежності ВВП країн від імпорту та експорту товарів. У ході дослідження виявлено, що зовнішньоторговельні відносини між Україною та Республікою Угорщина характеризуються спрямованістю на внутрішньогалузеву торгівлю більш гомогенними товарами, ніж гетерогенними. Аналіз динаміки експорту й імпорту основних груп товарів за 2000 – 2015 рр. показав, що Україна та Республіка Угорщина експортують дві гомогенні групи товарів, а саме: електричні машини та устаткування, мінеральні палива, нафта і продукти її перегонки. Наведені результати свідчать про формування стійкої господарської інтеграції між Україною та Республікою Угорщина та пояснюють нарощення темпів взаємної торгівлі та взаємозалежність економік.

8. Розроблено механізм інтенсифікації зовнішньоторговельних відносин між Україною та Республікою Угорщина, який базується на аналізі позитивних та негативних факторів інтенсифікації зовнішньоторговельних відносин. За результатами дослідження визначено першочергові спільні цілі взаємовідносин, а саме: відновлення стабільного економічного та політичного розвитку, а також соціально-політична стабільність, насамперед в Україні, диверсифікація економік та експорту, й розвиток спільних підприємств, посилення конкурентоспроможності завдяки підвищенню суспільної продуктивності праці й використанню нових технологій.

Визначено позитивні та негативні фактори інтенсифікації відносин, які мають екзогенний та ендегенний характер, на основі яких запропоновано заходи та інструменти реалізації спільної цілі, які полягають в необхідності удосконалення торговельної політики, уніфікації торговельних стандартів, диверсифікації асортименту товарів двох країн, економічній оцінці переваг поставок номенклатури продукції, підвищенні технологічного рівня виробництва за допомогою залучення висококваліфікованих кадрів та новітніх технологій, що

може бути здійснено завдяки ефективній взаємодії законодавчої, виконавчої влади та бізнес-структур.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Публікації у наукових фахових виданнях іноземних держав:

1. Shliakhovaya I. Hungary and Ukraine : bilateral trade dynamics / I. Shliakhovaya // Journal L'Association 1910 «Sepike», Poitiers, France ; Osthofen, Deutschland ; Los Angeles, USA. – 2015. – № 10. – P. 154-159.

Публікації у наукових фахових виданнях України:

2. Шляхова Я. В. Порівняльний аналіз країн ЄС в умовах розширення Єврозони (на прикладі країн PIIGS та BACHELLOR) / Я. В. Шляхова // Вісник Міжнародного Слов'янського університету. Серія «Економічні науки». – 2012. – Т.15. – №1. – С. 88-94.

3. Шляхова Я. В. Вплив монетарної політики Угорщини на корегування платіжного балансу / О. В. Журавльов, Я. В. Шляхова // Актуальні проблеми міжнародних відносин : Збірник наукових праць Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Інституту міжнародних відносин. – 2013. – Випуск 113. Частина II. – С. 77–82.

Особистий внесок здобувача: проведено аналіз динаміки ВВП та ВВП на душу населення, сальдо торговельного балансу, державного боргу, побудовано моделі впливу шоків на ВВП країн.

4. Шляхова Я. В. Актуальні проблеми розвитку українсько-угорських торговельних відносин / Я. В. Шляхова // Актуальні проблеми міжнародних відносин : Збірник наукових праць Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Інституту міжнародних відносин. – 2014. – Випуск 122. Частина I. – С. 208-214.

5. Шляхова Я. В. Угорщина : вступ до ЄС як шлях до стабільності (у контексті розвитку українсько-угорських торговельних відносин) / Я. В. Шляхова // БІЗНЕС ІНФОРМ. – Харків. – 2015. – №4. – С. 41-46.

Публікації в інших виданнях:

6. Шляхова Я. В. Транскордонне співробітництво і торговельно-економічні відносини в умовах інтернаціоналізації господарської діяльності / Я. В. Шляхова // Українсько-російське порубіжжя : стан та перспективи співробітництва : матеріали III міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 15 грудня 2012 р.). – Харків : Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2012. – С. 307-313.

7. Шляхова Я. В. Стан економіки республіки Угорщина в умовах економічної кризи / Я. В. Шляхова // Актуальні проблеми міжнародних економічних відносин : матеріали VII науково-практичної конференції молодих вчених (м. Харків, 17 березня 2012 р.). – Харків : Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2012. – С. 312-314.

8. Шляхова Я. В. Trade and economic cooperation of Ukraine and the Republic of Hungary : state and prospects / Я. В. Шляхова // Academic and scientific challenges

of diverse fields of knowledge in the 21st century : матеріали міжвузівської наукової конференції (м. Харків, 24 лютого 2012 р.). – Харків : Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2012. – С. 54-57.

9. Шляхова Я. В. «Напівзакриті двері» або проблеми міграційної політики ЄС / Я. В. Шляхова // Актуальні проблеми світового господарства і міжнародних економічних відносин : матеріали VIII науково-практичної конференції молодих вчених (м. Харків, 5 квітня 2013 р.). – Харків : Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2013. – С. 298-303.

10. Шляхова Я. В. Єврорегіон «Карпати» як інструмент трансформації українсько-угорських відносин / Я. В. Шляхова // Українсько-російське порубіжжя: стан та перспективи співробітництва : матеріали IV міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 15 листопада 2013 р.). – Харків : Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2013. – С.179-184.

11. Шляхова Я. В. «Конкурентоспроможність України та Республіки Угорщина: порівняльний аналіз» / Я. В. Шляхова // Стратегія глобальної конкурентоспроможності: соціально-економічний вимір : матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Черкаси, 27 березня 2014 р.). – Черкаси : ЧДТУ, 2014. – С. 50-53.

АНОТАЦІЯ

Шляхова Я. В. Особливості українсько-угорських зовнішньоторговельних відносин в контексті інтеграційних спрямувань України. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.02 – світове господарство і міжнародні економічні відносини. – Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна Міністерства освіти і науки України, Харків, 2016.

Дисертація присвячена поглибленню теоретико-методичних засад, виявленню сучасних тенденцій і особливостей розвитку двосторонніх українсько-угорських зовнішньоторговельних відносин, обґрунтуванню стратегічних напрямків їх інтенсифікації в контексті світових інтеграційних процесів.

У дисертаційній роботі систематизовано теоретичні підходи щодо дослідження сутності двосторонніх зовнішньоторговельних відносин як наукової категорії; ідентифіковано особливості формування умов зовнішньоторговельних відносин на двосторонньому рівні в глобалізованому світі; узагальнено методичний апарат дослідження двосторонніх зовнішньоторговельних відносин у системі світового господарства.

Проаналізовано передумови та еволюція українсько-угорських зовнішньоторговельних відносин у контексті світових інтеграційних процесів; проведено компаративний аналіз основних макроекономічних показників України та Республіки Угорщина в умовах глобальних дисбалансів; охарактеризовано динаміка та структурні зрушення у взаємній торгівлі України та Республіки Угорщина під впливом зовнішніх чинників.

Визначено національні пріоритети розвитку українсько-угорських зовнішньоторговельних відносин у процесі євроінтеграції України; розроблено

механізм інтенсифікації зовнішньоторговельних відносин між Україною та Республікою Угорщина в контексті інтеграційних спрямувань України.

Ключові слова: двосторонні зовнішньоторговельні відносини, зовнішня торгівля, структурні зрушення, глобалізація, євроінтеграція, механізм інтенсифікації зовнішньоторговельних відносин, українсько-угорські зовнішньоторговельні відносини.

АННОТАЦІЯ

Шляхова Я. В. Особенности украинско-венгерских внешнеторговых отношений в контексте интеграционных устремлений Украины. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.02 – Мировое хозяйство и международные экономические отношения. – Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина Министерства образования и науки Украины, Харьков, 2016.

Диссертация посвящена углублению теоретико-методических основ, выявлению современных тенденций и особенностей развития двусторонних украинско-венгерских внешнеторговых отношений, обоснованию стратегических направлений их интенсификации в контексте мировых интеграционных процессов.

В диссертационной работе систематизированы теоретические подходы к исследованию сущности двусторонних внешнеторговых отношений как научной категории; представлено авторское уточнение понятия «двусторонние внешнеторговые отношения», которое, в отличие от существующих определений, дополняется его пониманием как одной из форм международной интеграционной деятельности стран в условиях глобализации; идентифицированы особенности формирования условий внешнеторговых отношений на двустороннем уровне в глобализированном мире; проведено обобщение методического аппарата исследования двусторонних внешнеторговых отношений в системе мирового хозяйства; в результате использования метода векторной авторегрессии проведен анализ двусторонних внешнеторговых отношений на основе территориальное сравнение между структурами внешней торговли двух стран, а также с помощью рассчитанных показателей оценены изменения удельного веса структурных частей отдельных товаров во внешнеторговом обороте; проведена оценка влияния финансовых шоков на ВВП Украины и Республики Венгрия, что позволило получить экономическую интерпретацию проблемных аспектов, которые мешают дальнейшему росту украинско-венгерского товарооборота.

Проанализированы предпосылки и эволюция украинско-венгерских внешнеторговых отношений в контексте мировых интеграционных процессов; представлена характеристика ключевых этапов формирования украинско-венгерских внешнеторговых отношений на основе периодизации структурных сдвигов во внешней торговле Украины и Республики Венгрия в течение 1995-2014 гг. на основании сопоставления абсолютных показателей в экспорте и импорте; проведен компаративный анализ основных макроэкономических показателей Украины и Республики Венгрия под влиянием экзогенных и эндогенных факторов, что позволило углубить исследования источников интенсификации двусторонних взаимоотношений.

Определены национальные приоритеты развития украинско-венгерских внешнеторговых отношений в процессе евроинтеграции Украины; получили дальнейшее развитие концептуальные основы исследования украинско-венгерских внешнеторговых отношений за счет моделирования зависимости ВВП страны от двусторонней внешней торговли отдельными группами товаров, которые определяются направленностью на торговлю гомогенными товарами вместо торговли гетерогенными товарами, что позволило выдвинуть гипотезу о начале формирования устойчивой хозяйственной интеграции между Украиной и Республикой Венгрия; разработан механизм интенсификации внешнеторговых отношений между Украиной и Республикой Венгрия, основными составляющими которого является определение общих целей и соответствующее корректирование задач и приоритетов их внешнеторговой политики, а также комплекс специализированных мероприятий по использованию ресурсов для обеспечения дальнейшей активизации их экономического взаимодействия.

Ключевые слова: двусторонние внешнеторговые отношения, внешняя торговля, структурные сдвиги, глобализация, евроинтеграция, механизм интенсификации внешнеторговых отношений, украинско-венгерские внешнеторговые отношения.

ABSTRACT

Shliakhova I. V. Particularities of foreign trade relations between Ukraine and Hungary in the context of integration orientation of Ukraine. – Manuscript.

PhD Thesis in Economics, Field of Specialization 08.00.02 – World Economy and International Economic Relations. – V. N. Karazin Kharkiv National University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Kharkiv, 2016.

The thesis is concerned with the development of theoretical and methodological framework, the examination of contemporary trends and features of the development of bilateral trade relations between Ukraine and Hungary, the substantiation of the strategic trends of their intensification in the context of global integration processes.

The thesis systematizes theoretical approaches to the nature of bilateral foreign trade relations; it identifies the particularities of formation the bilateral foreign trade relations conditions in a globalized world; it generalizes methodological approaches to researching bilateral trade relations in the world economy.

The thesis analyzes the background and evolution of foreign trade relations between Ukraine and Hungary in the context of global integration processes; it develops a comparative analysis of the main macroeconomic indicators of Ukraine and Hungary in the context of global imbalances; it characterizes the dynamics and structural changes in bilateral trade of Ukraine and Hungary under the impact of external factors.

The thesis outlines the prospective lines of the foreign trade relations development between Ukraine and Hungary in the process of the European integration of Ukraine; it develops the mechanism of intensification of foreign trade relations between Ukraine and Hungary in context of integration orientation of Ukraine.

Key words: bilateral trade relations, foreign trade, structural change, globalization, the European integration, the mechanism of foreign trade relations intensification, foreign trade relations between Ukraine and Hungary.

Підписано до друку 30.09.2016.
Формат 60x90/16. Обл.-вид. арк. 0,9.
Гарнітура Times. Тираж 100 пр.